

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

דרוש בס"ד לחג השבועות תשע"ו¹

איתא במדרש (שהש"ר פר' א): ר' יהודה אומר בשעה ששמעו ישראל אנכי ה' אלקיך נתקע תלמוד תורה בלבם, והיו למדים ולא היו משכחין, באו אצל משה ואמרו משה רבינו תיעשה את פרוזביון שליח בינותינו שנא' דבר אתה עמנו ונשמעה ועתה למה נמות, ומה הנייה יש באבדה שלנו, חזרו להיות למדים ושוכחים אמרו מה משה בשר ודם עובר אף תלמודו עובר, מיד חזרו באו להם אל משה, אמרו לו משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שניה, לוואי ישקני מנשיקות פיהו, לוואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה, אמר להם אין זו עכשיו, אבל לעתיד לבא הוא שנא' ונתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה, ר' נחמיה אמר בשעה ששמעו ישראל לא יהיה לך נעקר מלבם יצר הרע, באו אצל משה אמרו לו משה רבינו תיעשה את פרוזביון שליח בינותינו שנא' דבר אתה עמנו ונשמעה ועתה למה נמות, ומה הנייה יש באבדה שלנו, מיד חזר יצר הרע למקומו, חזרו על משה ואמרו לו, משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שניה, הלוואי ישקני מנשיקות פיהו, אמר להם אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם עכ"ל.

ומאמר המדרש צריך ביאור, שאם היו בני ישראל אמורים להיות במדריגה גבוהה שייתקעו דברי תורה בלבם וייעקר יצר הרע מלבם, ואיבדו מדריגה זו בגלל שאמרו למשה (שמות כ, טז) דבר אתה עמנו ונשמעה וגו', א"כ למה כאשר חזרו בהם לא ניתנה שוב להם מדריגה זו, אלא שאמר להם משה שהיא מיועדת רק לעתיד לבוא, ואם באמת לא היו ראויים אז למדריגה גבוהה זו א"כ למה ניתנה להם לכתחלה.

ונראה לבאר ע"פ מאי דאיתא בגמ' נדה (ל, ב): דרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי אמו, לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו, שתי אציליו על ב' ארכובותיו, וב' עקביו על ב' עגבותיו, וראשו מונח לו בין ברכיו כו', ונר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנא' בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך, ומלמדין אותו כל התורה כולה שנא' ויורני ויאמר לי

¹ שיחה שנמסרה בכולל, ב' בסיון תשע"ו.

יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה כו', וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנא' לפתח חטאת רובץ כו', ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו כו', ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע כו' עכ"ל. וצריכים להבין איזו תועלת יש במה שמלמדים אותו כל התורה בהיותו במעי אמו אם משכחים אותו כל מה שלמד בצאתו משם. ועוד צריכים לדעת מהי מטרת השבועה שמשביעין אותו כשיוצא לאויר העולם.

וכתב בספה"ק נועם אלימלך (לקוטי שושנה ד"ה משוך וכו'): דהנה הנשמה שהיא תחת כסא הכבוד אז היא יודעת להשכיל כל התורה, כדאיתא בגמרא ומלמדין אותה כל התורה כולה וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו, ויש ליתן טעם לשבח לזה שמתחלה מלמדין אותה ואחר כך המלאך סטרו, ונראה לי שמתחלה הנשמה ששוכנת תחת כסא הכבוד, ולמען לא יהא לה נהמא דכסופא היא נבראת כידוע, וזהו ההכרחי ללמדה כל התורה כולה, כי אילולי זה לא היה באפשרי להנשמה בבואה אל הגוף החומרי להתגבר עליו לשבר תאוותו, וההכרחי ללמדו כל התורה שעל ידה יכול לשבר כח ותאוות הגוף, ועוד אם לא היו מלמדין אותו לא היה באפשרי לקבל וללמוד אחר כך את התורה, לכן מלמדין אותה מתחילה כדי שאחר כך בנקל תוכל לקבל וללמוד התורה, אך אם היה נשאר כך בלתי סטירת המלאך לא היה תועלת בבריאותו כלל, כי לא היה צריך שום עבודה ופעולה לעבוד ולשבר כח התאוה, כי היה כבר מלא תורה כאשר היו מלמדין אותו מתחלה בקדושה, בא המלאך וסטרו על פיו ומשכחו, אך אע"פ כן נשאר הרושם שנרשם בו בזה שהיו מלמדין אותו כל התורה, וצריך האדם לעבוד בכל כחו והתאמצותו לעורר את הרושם הנרשם בו לבוא אל המעלה שהיה בו קודם בריאתו כמו שהיה במחצבתו מתחת כסא הכבוד עכ"ל ודפח"ח.

וכ"ק אא"ז זצוקלה"ה כתב בדברי יהושע (פרי' וישלח בד"ה קטנתלי) בביאור המאמר שהאדם צריך קשר לתורה ולקדושה ובלאו הכי אינו יכול להשיג, והזיקה הזו הוא מקבל ע"י מה שמלמדים אותו כל התורה כולה לפני שנולד, וכן במה שמשביעים אותו להיות צדיק ולא רשע. אבל מכיון שעולם הזה הוא עולם העבודה לכן צריכים להשכיח אותו הכל, אלא רק שישאר אצלו רק רושם בלבד מן התורה שלמד ומן השבועה שהשביעו, וע"י הרושם שנשאר יש לו זיקה לתורה ולקדושה, ואח"כ הוא להשיג אותן בעמלו וכח היצירה שלו, עכתו"ד ודפח"ח.

ולפי זה בארתי מאי דכתיב (שמות כ, טו-יז) וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק, ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות, ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. ולמדים אנו מפסוקים אלו, שהקב"ה נגלה אל בני ישראל בגילוי כל כך גדול שאינם יכולים לסבול אותו, עד שבני ישראל התחננו אל משה שיסתיר הקב"ה את עצמו מהם, וידבר אליהם דוקא ע"י משה רבינו. ומשה רבינו קיבל את טענתם, אלא שהוא הסביר להם למה רצה הקב"ה להתגלות בגילוי כל כך גדול, והוא משתי סיבות, אחת כדי להרים אותן למדריגה רמה, ועוד כדי להחדיר בקרבם מדת היראה. וצריכים להבין למה באמת עשה הקב"ה כן, דלכאורה היה פשוט יותר להתגלות אליהם במדריגה שהם יכולים לסבול אותו כך שיוכל להתגלות אליהם בתדירות, ולמה לא עשה הקב"ה כן, אלא דוקא נתגלה במדריגה שאי אפשר להם לסבול ואח"כ הסתיר את עצמו מהם.

אולם באמת זה סוד כל הבריאה כולה והנהגתה שהוא סוד הצמצום, שהקב"ה מצמצם אורו שיוכלו הברואים להיברא ושיוכלו לקבל את הארתו, וכל היצירה של העולם תלוי בצמצום שלולי הצמצום לא היה מקום לבריאה. ויוצא מזה שגם כל היצירות שבעולם היא ג"כ תלויה במושג הצמצום וההעלמה, שבמקום שאין צמצום אין יצירה. ואפילו בהשגת החכמה הוא כן, שאדם יוצר בחכמה ובבינה רק כאשר ההשגה מוסתרת ממנו ויש לו קושיות, וכדי לתרץ הקושיות הוא מוכרח ליצור ולחדש, ואילולי הקושיות לא היה מקום ליצירתו. וכמו כן הוא בחיים, שאם יש בעיות מתאמץ האדם לחדש ולייצר כדי לפתור אותם, ואילולי הבעיות לא היה מחדש ומייצר.

וכן הוא בהשגת אלקות שדוקא מן ההסתר באים לידי גילוי, וזהו סוד הכתוב (ירמ" לא, ב) מרחוק ה' נראה לי, שדוקא מן הריחוק באים לידי השגה באלקות, ודוקא מתוך ההסתר משיגים גילויים שלא היו משיגים בלאו הכי. ובדרך זו יש להבין מאי דאיתא בזוה"ק (ח"ג כ, ב): פתח רבי חייא ואמר ואתה אל תירא עבדי יעקב וגו' כי הנני מושיעך מרחוק, מרחוק, מקרוב מבעי ליה, והא אוקמוה האי קרא מרחוק כמה דאת אמר ושבו מארץ מרחק, אבל מרחוק כההוא דכתיב מרחוק ה' נראה לי, וכתיב ממרחק תביא לחמה, ומאן היא, עמיקא דנחלא, אתר דההוא נהר נגיד ונפיק, ושב יעקב, כיון דכתיב אל תירא עבדי יעקב מהו ושב יעקב, אלא כמה דתנינן קוב"ה סליק לעילא לעילא כמה דכתיב למה ה' תעמוד ברחוק, ומההוא אתר רחוק הנני מושיעך כו'.

עכ"ל.

ובזה בארתי מאי דכתיב (שמות יד, ט-כ): ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם, ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה, שלכאורה לפי פשוטו של מקרא משמע שהענן והחשך האירו את הלילה, ואיך יתכן הדבר. ואמנם לפי מה שנתבאר אתי שפיר שדוקא ע"י העלמה והסתרה משיגים את האור. ורומז בפסוק זה על מצב בני ישראל בגלות שהיא בחי' לילה, שמטבע הדברים ירצו בני ישראל להתקרב לגויים ולהתבולל ביניהם ח"ו, ולכך עושה הקב"ה שישנאו הגויים את בני ישראל, יתעבו אותם וירחיקום כדי שלא יוכלו בני ישראל להתבולל בהם, וזהו הטובה שעשה הקב"ה לישראל בתקופת הגלות. ועובדה היסטורית היא שבאותן גלויות שקירבו הגויים את ישראל נתנו להם שיויון זכיות וכיו"ב נטמעו המוני בית ישראל בגויים, ודוקא באותם מקומות שהשפילו הגויים את ישראל שם עלו בני ישראל למעלה למעלה במעלות התורה והיראה. ובכן גם במישור זה בא אור הקיום היהודי בגלות דוקא מתוך החשך. וזהו שאמר הכתוב ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה, כלומר שדוקא הענן והחשך האירו את ליל הגלות, שהרי הם גרמו שלא יתקרבו בני ישראל לגויים בכל אורך הגלות.

וזהו ג"כ ענין מאי דאיתא בגמ' סנהדרין (כד, א): במחשכים הושיבני כמתי עולם, אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל, והיינו שגודל היצירה של האמוראים בתלמוד בבלי היה דוקא בתוך חושך גלות בבל. וכן הוא ענין ירידת הדורות מתקופה לתקופה, מהגאונים לראשונים ומהראשונים לאחרונים, שדוקא ע"י הירידה הגדולה נתהווה תקופה חדשה, ואז פורץ גל של יצירה תורנית שלא ראו לפני כן, שכל זמן שהאור של התקופה הקודמת מאיר בגלוי אותם קשה לחדש כיון שהם מסונוורים מהאור הגדול, ורק כאשר האור הגדול של התקופה הקודמת נעלם אז יכולים החדשים ליצור ולחדש. והטעם לזה הוא כמו שנתבאר שדוקא בתוך עומק החושך מתגלה, ולכך היו צריכים להיות ירידות אחר ירידות כדי שמריבוי החושך יתגלה אור גדול.

ולפי זה בארתי הפסוקים הנ"ל, שהקב"ה התגלה בפני בני ישראל בגילוי גדול ביותר, גילוי שלא היו יכולים לסבול אותו ולכך לא היה יכול להישאר בתמידות, והמטרה של הגילוי היתה לגדל בני ישראל ולרוממם ולהחדיר בהם של טהרה ויראה שיישאר מזה רושם לעתיד, אבל מכיון שעיקר הגילוי

צריך להיות דוקא מתוך החושך לכן היה רק זמני, כך שהם עצמם יגלו את האור מתוך החושך ע"י עמלם וכח היצירה שלהם, שזהו יסוד כל התורה כולה. וזהו שאמר הכתוב: כי לבעבור נסות אתכם (לגדל אתכם, כמו שפירש"י) בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, והיינו שמטרת גילוי אלקים היא לגדל בני ישראל לרוממם ולהחדיר בהם רוח יראה וטהרה.

ומעתה חוזרים אנו לבאר מאמר המדרש שהקדמנו, שמה שנתגלה אליהם הקב"ה בכבודו ובעצמו היה כדי לתקוע בלבם דברי תורה שיישאר אצלם רושם בל יימחה, אמנם מדריגה זו היא למעלה ממה שיכולים לסבול שבעולם הזה מכיון שאמורים להיות נשמה בתוך הגוף ולא נשמה ערטילאית בלבד, והגוף החומרי אינה יכולה לסבול מדריגות גבוהות כאלו. אבל מה שהיה במעמד הר סיני היה אמור להיות גילוי חד פעמי שלא יישאר אצלם בתמידות, והכל כדי שיתקעו בלבם דברי תורה. אבל אם יישארו במדריגה זו הרי יאבדו כח העמל והיצירה שהוא עיקר תפקידם בעולם הזה, ולכך היה צריכים לקבל מכאן ואילך דוקא ע"י משה רבינו כדי שיהיו משכחין דברי תורה, וע"י זה יוכלו לעמול וליצור ולהוציא את הרושם הנשאר מן הכח אל הפועל.

וכמו כן הביאה אותה התגלות לידי מדת היראה שיעקר יצר הרע מלבם, והרי זה בדוגמת השבועה שמשביעים את הולד כאשר יוצא לאויר העולם, אבל זו היתה תופעה חדפעמית כדי שיחזור יצר הרע אליהם, ואדרבה עיקר עבודתם היא להרגיז יצר טוב על יצר הרע, ולהפוך גם את יצר הרע לטוב וכדתנן בפרק בתרא דברכות (נד,א): ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו', בכל לבבך, בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע עכ"ל. ורק לעתיד לבוא יחזרו למדריגה הנשגבה ויישארו דברי תורה תקועים בלבם ויעקר יצר הרע מקרבם, והבן היטב.